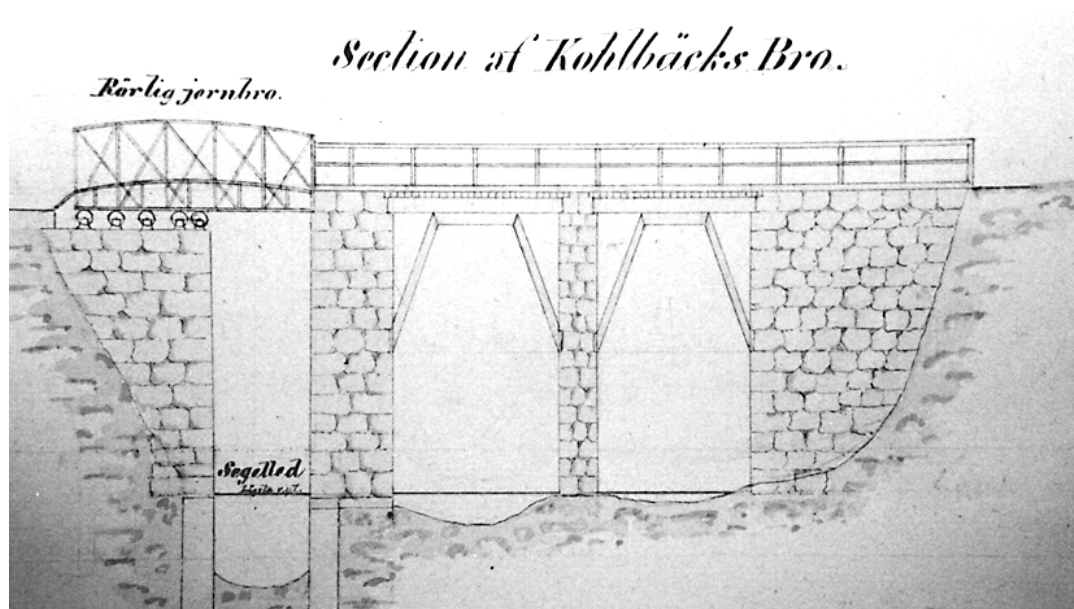

Kurt Larsson

SÄBY - MIN HEMBYGD

Herrevadsbro

En fripollett över Herrevadsbro

Samtidigt som jag, en amatör, skriver min berättelse om en gammal "pollett" försöker jag också ge en inblick i denna och liknande skildringars tillkomst och hur de växer fram.

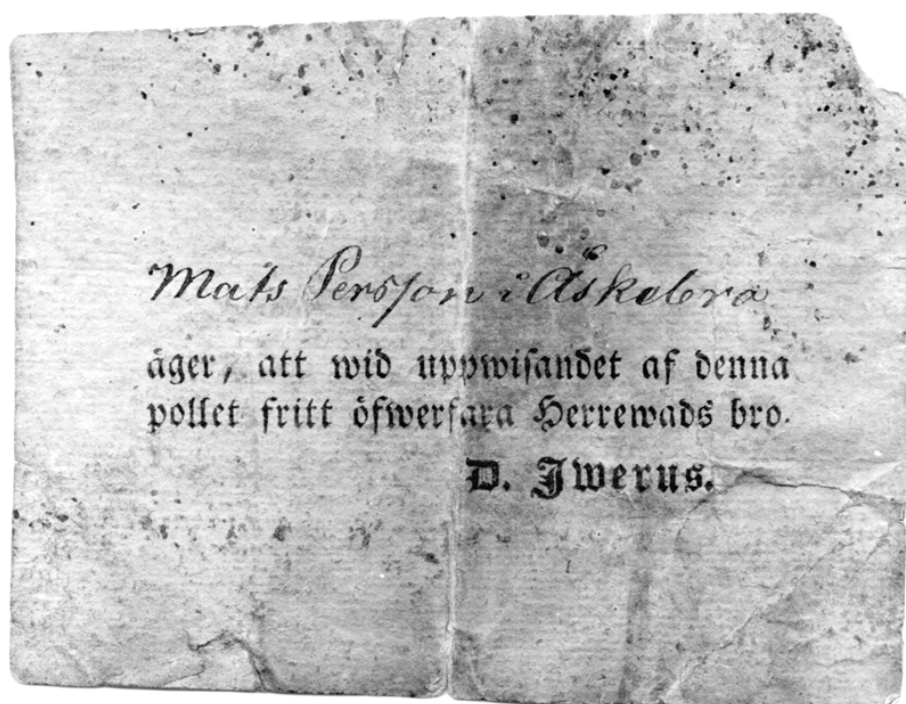
Berättelsens innehåll är i stort resultatet av all hjälp jag fått i mitt sökande efter svar på otaliga frågor. Därför, ett hjärtligt tack för denna hjälp.

I mina tidigare skrifter har jag hållit mig inom Säby socken men här gör jag en avstickare till grannsocknen Kolbäck. Upprinnelsen till historien kommer ändå från Säby.

Så här började det.

Vid Säby Hembygdsförenings årsmöte på våren 2001 kom jag som vanligt i samspråk med sockenbor som gärna berättar om gamla tider. Sven Nordström från Kolbäcks Hembygdsförening hade just talat om slaget vid Herrevad, år 1251, då Ragnar Eriksson ville berätta om en gammal "pollett".

Polletten eller snarare biljetten, som var gjord av papper, hade han funnit undanstoppad på vinden i sitt gamla bondehem i Åskebro. Det där lät intressant tyckte jag, det måste följas upp.

Detta var polletten som Ragnar visade mig vid ett senare besök i Åskebro

Texten lyder:

Mats Persson i Åskebro

äger, att vid uppvisande av denna pollett fritt överfara Herrevads bro.

D. Iwerus

Jag låter er följa mina vidare efterforskningar.
Här fanns redan tre frågeställningar som måste få en förklaring.

- Vem var **Mats Persson**?
- Vem var **D. Iwerus**?
- **Vilket år** skrevs polletten ut?

Som vid flera andra tillfällen vände jag mig med frågor om forna generationers personuppgifter till Holger Carlsson, Hallstahammar. Och se, efter en tid hade jag med hans hjälp svaren på frågorna.

Jan Mats Persson föddes den 30 juli 1826 i Svedvi församling. Vid 20 års ålder tog Mats tjänst som dräng i Åskebro. Husbondefolk blev fjärdingsmannen, nämndemannen och kyrkvärden Gustaf Olssons familj i Åskebro. Gustaf själv hade då lämnat det jordiska fyra år tidigare men hans yngre hustru behövde en hjälpande hand på gården.

Efter bara ett år flyttade Mats, förmodligen vid Mickelsmäss, ett par kilometer söder ut till Hällby och fjärdingsmannen Erik Olsson. (Fjärdingsmannen i Åskebro var inte släkt med sin namne i Hällby.) Mats Persson hade fått plats som kusk åt fjärdingsmannen och därför erhållit fribiljett för överfarten av Herrevadsbro. Biljetten torde vara utskriven år **1846**

Mats var tydligen kyrksam. Han noteras för Nattvardsgång den 18 juni och 10 december 1848 samt den 10 juni och 21 november 1849 jämte den 21 juni 1850. Han lämnade sin tjänst i Hällby på hösten 1850.

Johan Daniel Iwérus föddes i Hedemora den 6 oktober 1804. År 1832 flyttade han från Munktorp till Yllesta i Kolbäcks församling. I april år 1839 gifte han sig med den 10 år yngre Carolina Blumenberg, född i Falun. Paret fick fem barn mellan åren 1840 - 1855.

Iwérus hade titeln "Kronobefallningsman" t o m 1849. Denna titel innefattade sysslan både som Kronofogde och Kronolänsman. Han hade i den befattningen utfärdat den i Åskebro funna "polletten".

Från 1850 titulerades han Kronofogde, dessutom med tillägget av titeln disponent. Han hade nämligen år 1849 låtit bygga upp tegelbruk, sågverk och benmjölsstamp vid Prästforsen i Sörstafors (Sörssa). Dessa rörelser bedrev han i egen regi till 1854. Sörstafors AB (bildat 1853) tog då över rörelsen och Iwérus blev disponent i bolaget. Benmjölsfabriken och en del jord var disponentens privata egendom och ingick ej i försäljningen.

I 15 år framåt var Iwérus aktiv som kronofogde och företagare. Vid 65 års ålder 1869 sålde han benmjölsfabriken till Sörqvarns Industrier. I samband med detta blev sonen Ivar Fredrik Iwérus inspektor vid Sörqvarn.

Johan Daniel Iwérus dog den 11 juni 1869 och begrovs i Kolbäck den 18 juni.

Iwérus hade varit en betydande person. Han ärades och dubbades till riddare av Kungliga Wasa Orden.

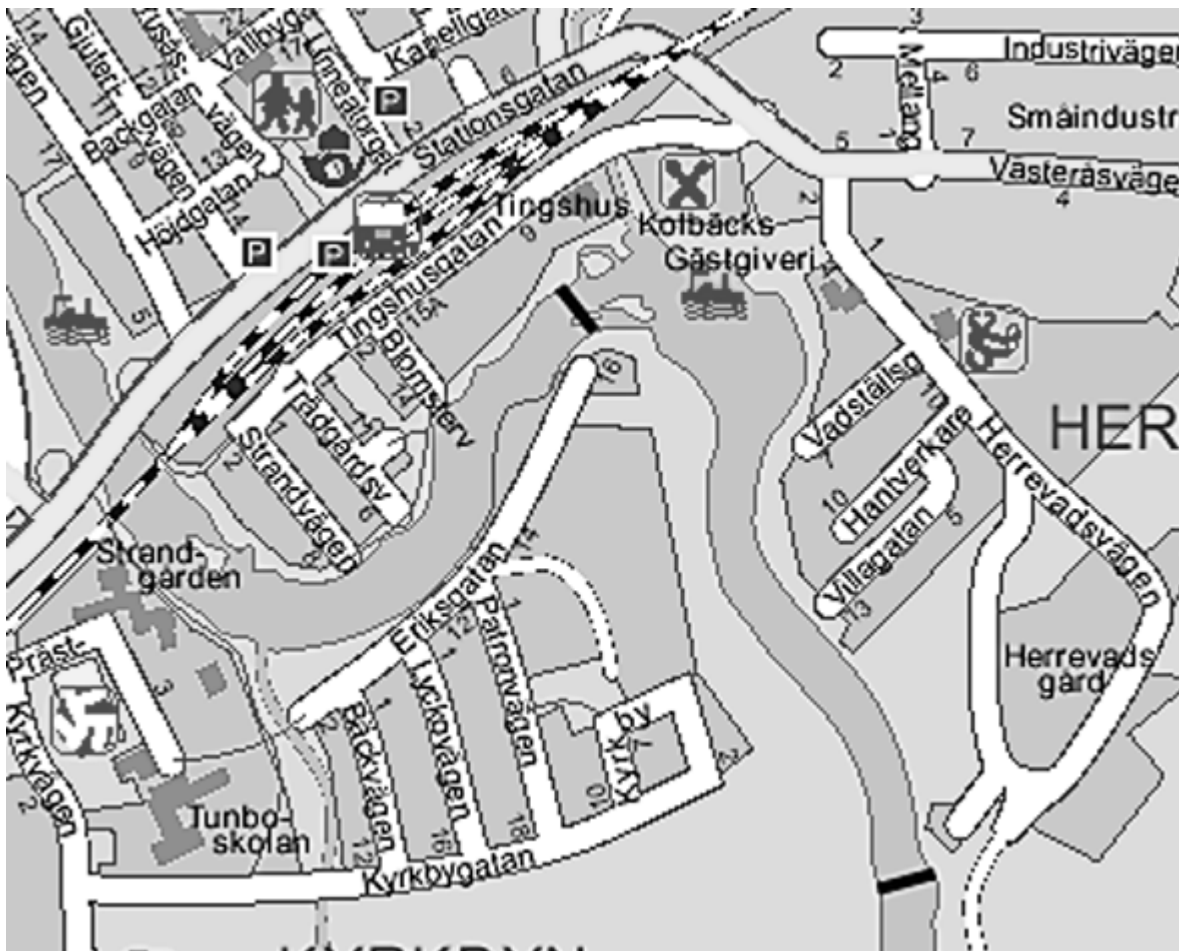
Änkan med övriga barnen flyttade samma år från Yllesta till sonen Ivar i Sörqvärn.

Svaren på de först ställda frågorna om polletten genererar i sin tur fler frågor.

Vad kan vi få fram för intressant om **Herrevadsbro**?

Herrevads geografiska läge beskrivs kanske bäst av en karta. Den övre markerade övergången över Kolbäckån är där bron gick över ån.

Vid den nedre markeringen fanns en ännu äldre övergång i form av ett vadställe.

Fler frågor.

Vad kommer namnet Herrevad från, eller 'Härrva' som vi säger till vardags.

Jag konsulterade Ortnamnsarkivet i Uppsala för att få hjälp.

Enligt Harry Ståhls tolkning i "Ortnamn i Västmanland" kommer namnet från Härjuvad som i sin tur betyder 'det steniga' 'vadet över ån'. Under åren har namnet skrivits på olika sätt. 1535 Heruala, 1576 Herffuadh, 1646 Herfwa och först 1760 Herrevad.

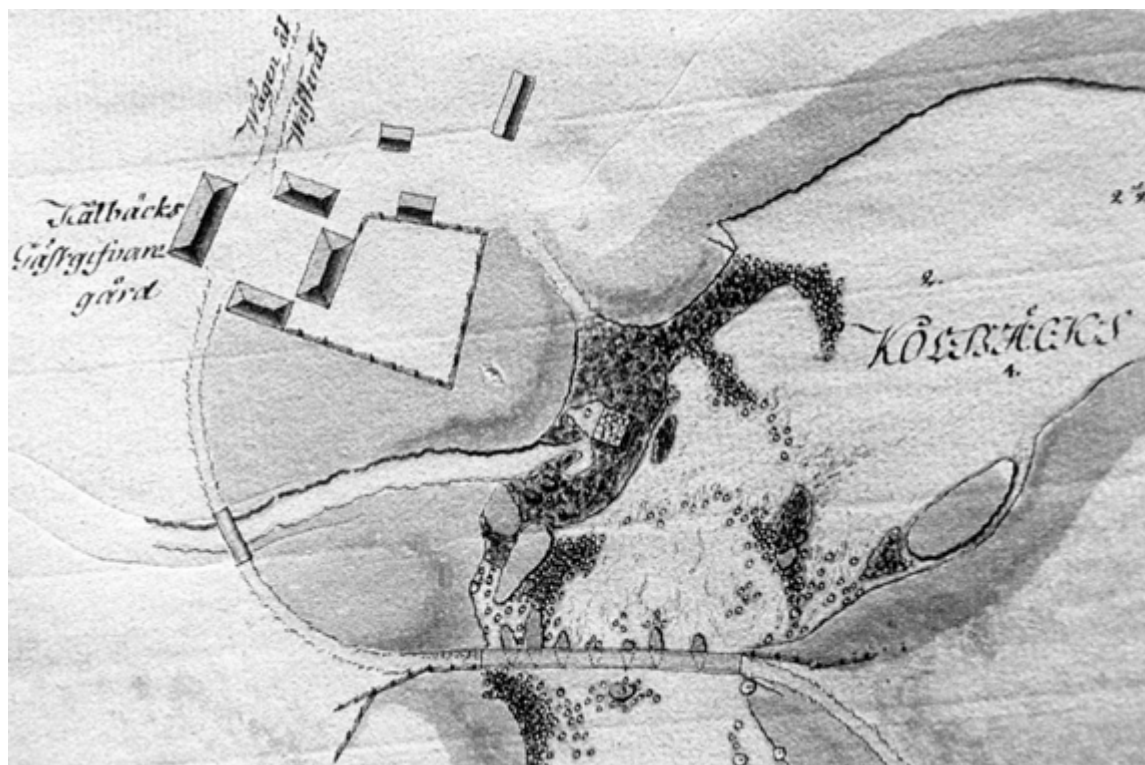
I Västmannalagarna från förra delen av 1300- talet beskrivs Herrevadsbro ha stor betydelse.

Bron byggdes förmodligen redan på 1200- talet. Kungens Eriksgatan gick via Herrevads vadställe och bro. I anslutning till bron har tidigt funnits gästgiveri eller taverna. Där ligger nu det anrika Kolbäcks Gästgivargård från 1890- talet. Där fanns också en skjutsstation varifrån provvryttare (försäljare) besökte sina kunder i Kolbäcksdalen.

Kommen så långt kontaktade jag Rolf Hansson på **Strömsholms Kanal AB** i Hallstahammar för att om möjligt få några bilder av bron. Där fanns en rik samling data om kanalen.

Teckningen nedan gjordes omkring 1774 då Strömsholms Kanal projekterades första gången.

Arbetet med kanalen igångsattes 1777 och den invigdes 1795. Strömsholms Kanal blev för Bergslagen en viktig transportled.

Efter att ha tjänat som transportled i ca 40 år var kanalanläggningen i bristfälligt skick och höll på att förfalla. En ombyggnad startade därför 1842.

Herrevadsbro fick därmed 1858 en öppningsbar del. Brospannet över segelleden kunde rullas över till det södra brofästet. (Teckningen på omslaget visar bronns tänkta utseende.)

Samma år byggdes också ett brovaktare- boställe vid detta landfäste. Någon måste ju sköta broöppnandet.

1858 projekterades en helt ny bro över Kolbäcksån. Den fick sin sträckning där järnvägen idag löper över ån. Under en period fanns därför två broar över ån. Den nya bron fick 1876 status som Allmän Landsväg.

Herrevadsbro togs ur funktion 1877 och i början på 1900- talet fick man tillstånd att riva norra landfästet.

Bilden ovan är tagen från det södra landfästet och visar det enda som idag finns kvar av Herrevadsbro. I bakgrunden syns det gamla tingshuset.

Det dyker ständigt upp nya frågeställningar men här sätter jag punkt för skildringen som började med en funnen "pollett".

Säby i maj 2001.

Jag som skrivit berättelserna har kommit upp i den åldern att jag idag har ett liv som jag kan blicka tillbaka på. Ett liv som genom yrkesval inneburit att jag rest mycket i världen och bott på olika ställen i vårt avlånga land. Jag har nu sökt mig tillbaka till min fädernegård, där jag växte upp och där min vagga en gång stod. Gården Vallby i Säby socken har i flera generationer tillhört mina förfäder.

Efter återkomsten har mina tillbakablickar och kanske min tidigare rotlöshet, gjort att jag fått ett ökat intresse för gångna tider och för min hembygd. Dagens teknik gör det också enkelt att på egen hand skriva ner, redigera och skriva ut dokument av denna typ.

Ett hjärtligt tack vill jag rikta till alla som har varit intresserade och hjälpt mig. Och till alla de som berättat gamla minnen och som på så sätt gjort mina efterforskningar enklare.

Vallby Säby vid sekelskiftet 1900/2000

Kurt Larsson.

Berättelser i serien Säby Min Hembygd

Del 1	Hembygdsföreningens bildande
Klockarn i Säby
Säby Manskör
Mölntorps Musikkår
Del 2	Mölntorps Smidesfabrik
Del 3	Mölntorps samhälle och skola
Del 4	Alfred Eriksson, levnadshistorie.
Del 5	Kvarnar och kvarnlivet i Mölntorp
Del 6	Borgbylokalen
Del 7	Fattigstugorna i Säby
Del 8	Carl August Riddersporre
Del 9	Kittelbacken i Håskesta
Del 10	Säby Elektriska Distributionsf.
Del 11	Herrevadsbro, Kolbäck
Del 12	Postgången i Säby